

legal design – czyli projektowanie (prawa), które nie wyklucza

legal design

Skoro prawo dotyczy wszystkich, to powinno być zaprojektowane tak, żeby było jasne i zrozumiałe dla każdego obywatela. Ale czy tak jest? Niekoniecznie. Prawo nierzadko opiera się na wysokim poziomie skomplikowania tekstu, czytelnym jedynie dla osób, które zawodowo posługują się specjalistycznym słownictwem. To prosta droga do wykluczenia społecznego. Stąd pojawia się potrzeba innego podejścia do designu prawa. Nie chodzi w nim o zmianę prawa, lecz o taki sposób projektowania, którego celem jest: wyjaśnianie, uwrażliwianie i wreszcie uświadamianie, czym jest prawo, jak działa i do czego służy.

projektowanie prawa dla wszystkich

Legal design nie ma statusu dyscypliny projektowej. Można ten obszar designu określić jako hybrydę różnych podejść do projektowania. W ich centrum znajduje się odbiorca, który nierzadko musi sobie poradzić ze skomplikowanym systemem znaków i znaczeń z dziedziny prawa. Podobną perspektywę przyjmuje Margaret Hagan, prawniczka i projektantka: „Legal design is the application of human-centered design to the world of law, to make legal systems and services more human-centered, usable, and satisfying” [Legal design, projektowanie na potrzeby prawa, to zastosowanie zasad projektowania skoncentrowanego na człowieku i jego potrzebach w świecie prawa, tak aby system prawny i usługi prawnicze były bardziej przyjazne dla człowieka] (Hagan, źródło: Law by design). Skomplikowany język umów, rozporządzeń, ustaw i uchwał to tylko niektóre punkty styku odbiorcy z systemem prawa. Co projektant może zrobić, by odbiorca się nie zraził już na wstępie? Hagan wyróżnia trzy podstawowe cele legal design: (1) wsparcie zarówno prawników, jak i osób nieposiadających specjalistycznej wiedzy w relacji komunikacyjnej – w tym sensie legal design staje się buforem między dwiema perspektywami postrzegania prawa; (2) stworzenie efektywniejszego interfejsu dla systemu prawa, bardziej zrozumiałego i wizualnie atrakcyjnego; (3) praca nad zmianą społeczną w zakresie postrzegania i stosowania prawa.

Na legal design zasadniczy wpływ mają dokonania pracy projektowej z obszaru designu informacji, czyli procedury projektowej służącej orientowaniu użytkownika w dowolnych przestrzeniach komunikacji. „Design informacji obejmuje wszystkie postrzegalne zmysłowo aspekty kształtowania semantyki komunikacji, ponadto również jego aspekty treściowe” (Fleischer, 2010, s. 222). Chodzi więc o to, żeby sprawnie przeprowadzić odbiorcę przez język, którego z powodów formalnych czy deficytów edukacyjnych może nie zrozumieć. W tym sensie legal design nierzadko dotyczy języka wizualnego, którego abstrakcyjna w stosunku do tekstu pisanego forma pozwala zdobyć podstawową walutę współczesnego rynku projektowego – uwagę. Z języka wizualnego korzystamy zresztą na co dzień, często w sposób intuicyjny. Są to między innymi:

(1) znaki wskazujące na sposób używania multimediiów, które korzystają z podstawowych struktur geometrycznych – play, pauza, stop, nagrywanie, przewijanie, (2) znaki drogowe wspomagające bezpieczeństwo na drogach, (3) oznaczenia produktów przeznaczonych dla konkretnych grup odbiorców, (3) wizualizacja danych statystycznych, (4) systemy orientacyjne, (5) mapy drogowe, (6) wizualizacje procedur działania, instrukcje obsługi.

information design

Projektowanie informacji polega przede wszystkim na orientowaniu użytkownika w trójwymiarowej przestrzeni (proksemika), głównie za pomocą struktur wizualizacyjnych. W tym miejscu należy zaznaczyć,

że język wizualny to tylko forma dla legal design – w końcu projektowanie to proces, który polega przede wszystkim na diagnozowaniu i rozwiązywaniu problemów projektowych oraz dostarczaniu rozwiązań prostych w użyciu. Zatem legal design to w głównej mierze wyjściowy temat dla procesu projektowego, który można opisać w następujący sposób: odkrycie (obserwacja) – poznanie (analiza) – synteza (strategia) – działanie (kreacja) – realizacja (wdrożenie) – kontrola (analiza).

System prawa z językowego punktu widzenia – czyli z poziomu zapisów poszczególnych przepisów prawa – jest możliwie logiczny, żeby nie stwierdzić zero-jedynkowy. W takiej formie system ten realizuje powierzoną prawu pierwotną funkcję: regulacji życia społecznego poprzez zaproponowanie stosownych ram funkcjonowania. Ze społecznego punktu widzenia funkcjonalny wymiar systemu prawa jest niewystarczający – skomplikowanie języka powoduje wykluczenie społeczne, co wprost przeczy wspólnotowej idei prawa dla „legalnej obrony naturalnych praw człowieka: prawa do życia, do wolności i do własności” (Bastiat, 2007, s. 8). Potrzebne są zatem rozwiązania, które pozwolą zrozumieć istotę prawa oraz wesprzeć użytkowników w stosowaniu przepisów.

zmiana przez design

Za tymi rozwiązaniami może stać projektowanie, które zorientowane jest na zmianę społeczną – transformation design. „Jako interdyscyplinarna dziedzina myślenia i analizy transformation design zajmuje się kwestią, czy oraz jak można kształtować zmianę nowoczesnych społeczeństw, które swym trybem życia, formami organizacji życia społecznego i gospodarki same sobie wyprodukowały szereg zasadniczych problemów. Owe problemy dotyczą obecnie już nie tylko przyszłości społeczeństw, lecz pokazują aktualnie swoje niekorzystne dla ludzi i ludzkości efekty. W obliczu tych problemów chodzi o poważną kwestię dotyczącą tego, czy dążymy do (nieuniknionej) zmiany „by design or by disaster” (Welzer, Sommer, 2017, s. 29), czyli do zmiany, na którą sami próbujemy wywierać wpływ, projektując ją, albo takiej, która nas obezwładni swoją dynamiką, zagrażając również sprawnie i sensownie funkcjonującym strukturom i osiągnięciom społecznym i cywilizacyjnym” (Siemes, 2017, s. 87).

Zmianę przez design należy rozumieć wreszcie jako proces i sposób odpowiedzialnego projektowania rzeczywistości społecznej, w której wykluczenie – jakkolwiek rozumiane: ekonomiczne, informacyjne, kulturowe, prawne – staje się przedmiotem przeciwdziałania praktyki projektowej. Chodzi bowiem o świat nowych możliwości, które zrównoważą potrzeby jednostek i społeczeństwa jako całości. Design, jako dziedzina zorientowana na rozwiązywanie problemów, odpowiadająca na zapotrzebowanie różnych grup i obszarów społecznych, ma tutaj wielowymiarowy wpływ na jakość ich życia i może przez innowacyjne rozwiązania zmieniać je na lepsze – również, a może przede wszystkim w obszarze legal design.

Pierwotne miejsce publikacji artykułu: [strefa designu](#).